

prispevki o narodnoosvobodilni borbi (25 odstotkov); leposlovni prispevki (12,5 odstotkov); različni zapiski, poročila in gradivo (12,5 odstotkov). Iz določenih uredniških razlogov je bil včasih vrstni red in obseg oddelkov nekoliko spremenjen oziroma prilagojen vsebinskim poudarkom posameznega letnika.

Prvi letnik Loških razgledov je obsegal 11 tiskovnih pol. V prvem desetletju je zbornik v poprečju dosegel okoli 14,5 tiskanih pol, v drugem desetletju okoli 16 tiskanih pol, v zadnjih letih pa okoli 21 tiskanih pol (najmanj LR XII/1965 s 140 stranmi; največ LR XIX/1972 s 484 stranmi); skupaj obsega komplet LR I-XXV okoli 410 tiskanih pol z okoli 6560 stranmi oziroma okoli 600 avtorskih pol besedila (okoli 9600 običajnih tipkanih strani). Naklada se je od začetnih 1200 povečala na sedanjih 1800 izvodov. Med sodelavce Loških razgledov se je doslej vključilo okoli 260 avtorjev. Nekateri so sodelovali v vseh letnikih zbornika, širši krog pa je takšnih, ki štejejo med redne sodelavce. Ob njih so se oglašali vedno novi: v LR I-X sodelovalo 111 avtorjev, v LR XI do XX novih 84, v LR XXI-XXV nadaljnjih 65 novih imen. Razpoložljivih prispevkov je bilo vselej več, kot bi jih potrebovali za posamezne letnike, katerih obseg je zato stalno naraščal.

V 25 letnikih Loških razgledov je bilo objavljenih okoli 970 prispevkov. Med njimi so številne tehtne znanstvene razprave, ki so uveljavile publikacijo v domačih in tujih strokovnih in znanstvenih krogih; sicer prevladujejo poljudno pisani, vendar na dokumentaciji temelječi

članki ter informacije oziroma gradivo, ki bo koristilo poznejšim raziskovalcem. Po kazalih za prvih dvajset letnikov se kaže naslednja vsebinska podoba: Največ prostora zavzemajo Razgledi, na drugem mestu je narodnoosvobodilna borba, na tretjem zapisniki, poročila in gradivo in na četrtem mestu leposlovje. Po številu je največ literarnih prispevkov (pesmi, proza, razprave, dramatika: 153 enot), sledijo splošna poročila, zapisniki in gradivo (99) ter različni biografski članki (76); sicer pa so najbolj številni prispevki o obrtnem, industrijskem, kmetijskem in drugem gospodarstvu (74), sledi splošno domoznanstvo (58), narodnoosvobodilna borba (56), umetnostna zgodovina (54), prirodne vede in zemljepis (49), splošna zgodovina (47), kulturna zgodovina in jezikoslovje (34), politično in upravno dogajanje (17), etnologija (13 prispevkov) itd.

Uredništvo Loških razgledov so sestavljali s posebnimi zadolžitvami: dr. Branko Berčič (glavni in odgovorni urednik, kulturna in literarna zgodovina, leposlovje), dr. Pavle Blaznik (splošna zgodovina), Rajko Brank (dejavnost občinske skupščine), Jeja Jamar-Legat (lektorica), Rado Jan (NOB in politika, prej stane Pečar, Milan Žakelj, France Kavčič), Svetko Kobal (gospodarstvo, prej Jože Nastran), dr. France Leben (arheologija, pomočnik glavnega urednika), Andrej Pavlovec (umetnostna zgodovina, zunanja oprema in uprava), France Planina (prirodne vede), France Štukl (arhivsko gradivo).

Dr. Branko Berčič

LOVRENC KOŠIR, POŠTNO-FINANČNI REFORMATOR

Ob stoletnici njegove smrti (29. 7. 1804—7. 8. 1879)

Življenje

Majhna slovenska dežela je dala nam Slovencem in svetu več velikih mož. Predvsem na Gorenjskem so doma veliki pesniki, pisatelji, slikarji pa kulturno in družbenopolitični delavci. Mednje upravičeno uvrščamo tudi Lovrenca Koširja kot poštno-finančnega reformatorja.

Lovrenc Košir se je rodil 29. julija 1804 v Spodnji Luši, št. 8, v Selški dolini kot

tretji sin očeta Janeza in matere Marije, roj. Kalan. Mali Lovrenc je bil krščen v bližnji Selcih, kjer je bila fara. V njegovi rojstni hiši še danes prebiva družina Fojkar, kot se pri hiši reče po domače. Otroška leta je Lovrenc preživel tako kot mnogo drugih revnih slovenskih otrok v tistem času, saj so kmeta še vedno tlačili fevdalni gospodje. Ker je bil mali Lovrenc zelo nadarjen, ga je dal oče študirat v Ljubljano z namenom, da po-

Lovrene Košir, grafika akad. slikarja Ive Subica

stane duhovnik; takrat je bil star petnajst let. Njegovo ime prvič zasledimo v »Izvestijah« takratne ljubljanske gimnazije Iuventus Gymnasii Academici leta 1820. Na tej šoli je končal dva humanistična razreda. Pridnost mladega Koširja dokazujejo redno odlične ocene, ki jih zasledimo v omenjenem glasilu. Ne vemo, kam je odšel po končani gimnaziji. Njegovo ime zasledimo ponovno leta 1828, ko je zaprosil za službo na Pomorski akademiji v Trstu, vendar je bila njegova prošnja odklonjena. Zato je sprejel delo kot aspirant pri vojaškem preskrbovalnem uradu v Ljubljani. Naslednje leto 12. novembra 1829 je prestopil v civilno službo na mesto računskega ingrosista v Guberniji ilirsko-lombardske pokrajine v Ljubljani. Nato je več let služboval na Dunaju pri dvornem poštnem knjigovodstvu in računovodstvu, pri posestno in davčno knjigovodskem poslovanju v italijanskem poštnem oddelku na Dunaju kot finančni uradnik na računskem oddelku. Kot nadarjeni finančni in poštni uradnik je v Milanu leta 1832 sodeloval v komisiji za vpeljavo avstrijskega poštnega poslovanja in za to delo dobil 20 goldinarjev nagrade.

Lovrenc Košir je služboval doma in na tujem (Ljubljana, Dunaj, Milano, Benetke, Zagreb), kar mu je omogočilo tudi znanje jezikov, saj je obvladal nemščino,

francoščino, angleščino, italijanščino in latinščino. Ko je služboval v Zagrebu, pa se je naučil še hrvaščine in madžarščine. Kmalu je postal asistent računskega oddelka in 9. maja 1839 poštni oficial. Naslednje leto se je Lovrenc Košir poročil z Amalijo Pluschk iz Beljaka, ki jo je spoznal na enem izmed službenih potovanj. Takrat je stanoval v Ljubljani v Sempetrskem predmestju 98, danes Trubarjeva ulica 19. V Zagreb je bil premeščen 30. marca 1851 kot računski svetnik in bil 22. januarja 1857 imenovan za namestnika državnega knjigovodje.

V zakonu sta se Koširju rodila hčerka Ana in sin Avgust. Leta 1871 mu je umrla žena, leta 1873 hčerka, leta 1875 pa še sin. Življenje je za Koširja postalo prava muka, ker so ga razen osebnih tragedij spremljale še velike nevesčnosti v službi. Leta 1872 je bil Košir upokojen. Upokojitev je pospešila njegova suspenzija, ker je bil obtožen uradnih nepravilnosti. Sedemdesetletni Košir je bil vse bolj osamljen in skrušen, razočaran, brez imovine in s slabo pokojnino. Z 71 leti je odšel iz Zagreba na Dunaj in tamkaj živel v pomanjkanju ter 7. avgusta 1879 v domu za ostarele umrl popolnoma pozabljen.

Delo

Vsa do sedaj znana poštna in filatelistična literatura navaja, da je Košir že med svojim službovanjem v Guberniji ilirsko-lombardske pokrajine izvedel več reform v zaračunavanju poštnega prometa, za kar je dobil tudi priznanje. Brez dvoma je bil velik strokovnjak na svojem področju, to je v poštno računskem obračunavanju in drugih poštnih poslovanjih, ki naj bi enostavneje in hitreje obračunavala poštno storitve. To dokazujejo njegovi uspehi in napredovanja po tedanji birokratsko-uradniški hierarhični lestvici, saj ga vidimo v Zagrebu npr. kot načelnika kraljevskega Hrvatsko-slavonskega državnega računovodstva. Velik del, skoraj 25 let svojega življenja, je Košir posvetil boju za priznanje očetovstva poštno znamke. Na vse mogoče načine je dokazoval svoje izumiteljstvo. Zavračal je vse dokaze, da je resnični izumitelj poštno znamke in celotne poštno reforme Anglež Rowland Hill, ki se je posvetil študiju poštnega poslovanja in izdelal znamenito študijo »Reforma poštno službe in njena pomembnost in izvedljivost«, ki je izšla leta 1837. Reforma je vsebovala glavno misel, da naj se poštna pošilj-

ka plačuje vnaprej in ne šele ob sprejetju, kot je bilo do tedaj v navadi. Uredi naj se tudi enotna poština za vse kraljestvo in ne več različna za posamezne razdalje. Na pismo naj se nalepi gumirana znamka.

Lovrenc Košir je bil izredno prizadet, saj je bil prepričan, da mu je bila ukradena njegova zamisel o uvedbi plačane pristojbine s pošto znamko, in je zato pričel svoj brezupni boj, ki je trajal kar četrto stoletja. Rowland Hill je s svojo reformo uspel, saj je 6. 5. 1840 izšla prva znamka na svetu, znana kot »črni penny.« Raziskovalci Koširjevega dela in njegovih poskusov, da bi dokazal očetovstvo poštne znamke, navajajo različne dokumente, s katerimi naj bi Košir dokazal svojo zamisel. Na žalost vsi ti dokumenti, s katerimi je dokazoval očetovstvo poštne znamke, ne vsebujejo niti enega samega verodostojnega dokaza, da je Košir oče poštne znamke. Po vsej pravici ta naslov pripada Rowlandu Hillu, ki je za to delo prejel kasneje plemiški naslov.

Prvi poizkus Koširja, da bi dokazal očetovstvo poštne znamke oz. da je on njen idejni tvorec, je spis Visoke dvorne blagajne št. 159565/71 z dne 2. 5. 1836 v zvezi s spisom Dvornega poštnega knjigovodstva št. 2142 z dne 22. 5. 1836, s katerim Dvorna blagajna obvešča Koširja, da je njegov predlog odbit. Košir namreč zatrjuje, da je on že leta 1836 predlagal dunajski dvorni komori, da naj opusti stari sistem plačevanja poštne, ki jo plačuje naslovnik, in naj namesto tega uvede plačevanje poštne vnaprej z lepjenjem znamk na pisma. Odgovor na to je omenjeni spis Dvorne blagajne, kjer pa je iz teksta razvidno, da Košir tu ni niti omenil poštne znamke. Košir pa trdi, da je že leta 1835 »izdelal projekt znamke za pisma«. Ni jasno, kaj je Košir v svojem dokumentu sploh predlagal, saj tekst projekta ni bil priložen! Leta 1850 je zahteval nagrado, češ da je že leta 1836 predlagal po njegovih besedah »plačilo poštne porta«; torej tu zopet ne omenja poštne znamke.

Drugi Koširjev poizkus naj bi bil članek v augsburškem časopisu »Allgemeine Zeitung« iz leta 1839. Članek, v katerem Košir trdi, da je on izumitelj znamke v resnici sploh ni bil objavljen, kar dokazuje, da ga v tisk sploh ni poslal! Če bi uredništvo rokopolis prejelo, bi ga gotovo objavilo, saj se je v tistem času vsa Nemčija močno zanimala za uvajanje novih družbenih in drugih reform po Evropi,

torej tudi poštne. Toda Koširjevo pismo, kot kaže, do uredništva ni prišlo. Zanimivo je tudi to, da se Košir ni podpisal s pravim imenom, temveč z »avstrijski uradnik«.

Tretji poskus sta dva spisa: Dvorne blagajne št. 6346/286 z dne 13. 2. 1840 in Vrhovne dvorne poštne uprave št. 2941/536 z dne 24. 2. 1840, iz katerih vidimo, da je Košir poslal zahtevo samemu avstrijskemu cesarju, naj po službeni poti zahteva primat Avstrije v »uvajanju pismonosne reforme«, kar pa ni bilo sprejeto.

Košir je nato molčal kar osem let in se je oglasil šele leta 1848, ko je poslal predlog o uvedbi poštne znamke, ki je popolnoma enak predlogu iz leta 1836 (spis št. 20043 z dne 28. 8. 1848 in Koširjev predlog Ministrstvu financ št. 31595/933 z dne 22. 8. 1848). Vse to pa je bilo žal prepozno, saj je Evropa že osem let s pridom uporabljala poštne znamke.

Cetrti, prav tako neuspešni poizkus je Košir načel leta 1850, ko je poslal nov predlog, tokrat Ministrstvu trgovine, kar dokazujeta spis Direkcije pošte v Ljubljani št. 1826 z dne 19. 4. 1850 in spis Ministrstva trgovine št. 78/p z dne 5. 4. 1850. Košir zahteva, da se sprejmejo njegovi prejšnji predlogi, ter napade tudi Rowlanda Hilla. Ministrstvo mu je odgovorilo, da bo podprlo njegove projekte, če bo v njih navedel točne dokaze.

Košir je poizkusil leta 1858 tudi pri Odpravništvu poslov kraljevine Saške na Dunaju. To mu je priznalo izum poštne znamke, ker se pač ni spuščalo v podrobnejšo analizo njegovih nedokazanih predlogov pri avstrijskih oblasteh ter se je oprlo samo na dokumente, ki jih je priložil. To priznanje pa Koširju ni prineslo pravega zadoščenja in se je boril dalje.

Njegov zadnji in najbolj klavrní poizkus, da bi uveljavil očetovstvo svoje ideje, je bil prvi kongres Mednarodne poštne zveze leta 1864 v Bernu. Kongresu je poslal pismo z dokumentacijo, s katero je hotel dokončno dokazati, da je samo on in nihče drug izumitelj poštne znamke. Tem dokazom je priložil tudi razne skice pisem z nalepljenimi papirčki — »znamkami«, da bi tako še bolj podprl svojo zahtevo. Njegovo gradivo sploh ni prišlo na dnevni red zasedanja in zahteva s tem tudi ni prišla v zapisnik.

Lovrenc Košir tako po vsej pravici ostane poštno-obračunski reformator. Kljub mnogim njegovim zagovornikom moramo dokončno ugotoviti, da ni oče poštne

znamke. Res je, da bodo imeli zgodovinarji še veliko dela s tem, da bodo prikazali bistvena prizadevanja Lovrenca Koširja. Vprašanje pa je, ali bodo odkrili kakšne nove dokumente, ki bi dokazali, da je Košir z vso pravico zahteval priznanje očetovstva poštne znamke. Mnenje, da ga v svetu mnogi priznavajo za očeta poštne znamke, izvira iz dobrohotnega in ne znanstvenega pisanja nemškega zgodovinarja grofa Amada Schweiger-Lerchenfelda in Ljubljanačana Ferdinanda Kobala, ki sta Koširjeve »dokaze« jemala kot verodostojne in jih po svoje prikrojevala. Zlasti našega Kobala, ki je Koširjevo življenje in delo raziskoval kot amater in ne znanstvenik, sta njegovo nepoznavanje dejstev in njegovo navdušenje zavedla v zmoti. Vsi avtorji, ki so zatem obravnavali Koširjevo zapuščino, so več ali manj kopirali omenjena avtorja, dokler niso prišli na dan izsledki Zagrebčana dr. Velimirja Sokola z znanstveno analizo »Da li je Lovrenc Košir dokazao, da je on idejni tvorac poštanske marke?«, ki jo je objavil v PTT — arhivu, št. 8, 1962. Do tedaj je tudi večina domače in tuje literature navajala Koširja kot očeta poštne znamke, saj je povzemala podatke, ki so jih nudili razen že omenjenih Schweiger-Lerchenfelda in Kobala še Zagrebčan Nikóla Rukavina, Beograjčana Ljubomir Micić in Velimir Cizelj in drugi.

Kljub temu, da Lovrenc Košir ni izumitelj poštne znamke, pa vseeno velja za pomembnega Slovenca, ki je že pred poldrugim stoletjem ponesel v svet slovensko ime. Imamo ga lahko s ponosom za poštne reformatorja, kar tudi dokazuje njegovo delo.

Leta 1948 je bila na njegovi rojstni hiši odkrita spominska plošča, njemu v spomin je istega leta PTT izdala serijo štirih znamk z njegovim likom in letalsko znamko, na kateri je njegova rojstna hiša. Letos ob stoletnici smrti ga je počastila avstrijska poštna uprava s spominsko znamko, na kateri je njegov lik z napisom »pionir poštne znamke«. Oddolžili pa so se mu tudi domačini. Krajevni skupnosti Bukovica in Lenart - Luša sta prevzeli organizacijo za postavitev spomenika, ki je bil svečano odkrit 14. oktobra 1979 pred njegovo rojstno hišo v Spodnji Luši pod pokroviteljstvom združenih PTT organizacij Slovenije. Spomenik je delo akademskega kiparja Toneta Logondra in arhitektinje Anike Logarjeve. Na spomeniku piše: Lovrenc Košir, poštni reformator, 1804—1879.

Stoletnica smrti Lovrenca Koširja bo morda vzpodbudila nadaljnje poglobljanje v njegovo življenjsko delo in odkrivanje njegovih zaslug v reformi poštnega poslovanja v stari Avstriji.

Viri

J. Mal, *Zgodovina slovenskega naroda* II, Celje 1932. — F. Kobal, Lovrenc Košir, *Filatelijski list*, št. 7—9, 1947. — Lovrenc Košir, *Filatelijski list*, št. 7—9, 1947. — *Almanah Filatelističnega saveza Hrvatske*, Zagreb 1951. — M. L. Micić, *Lovrenc Košir*, Beograd 1954. — V. Sokol, Da li je Lovrenc Košir dokazao, da je on idejni tvorac poštanske marke?, *PTT arhiv* 8, 1962. — F. Semrov, *Ljubljanska pošta*, Ljubljana 1922. — V. Cizelj, Idejni tvorac poštanske marke, *Filatelist*, št. 3, 1940. — N. Rukavina, Lovro Košir-Kosier (1804—1879), *Filatelijski list*, št. 1—2, 1951. — V. Ercegović, 75. godišnjica smrti sir Rowlanda Hilla, *Filatelijski list*, št. 5, 1954. — E. Vaillé, *Histoire du timbre-poste*, Paris 1959. — U. Häger, *Grosses Lexikon der Philatelie*, Gütersloh

Spomenik pred rojstno hišo Lovrenca Koširja v Spodnji Luši, odkrit ob stoletnici njegove smrti — delo akad. kiparja Toneta Logondra

1973. — J. Kaufmann, *Zwölf berühmte Briefmarken*, Tel Aviv. — O. Horning, *The Illustrated Encyclopedia of Stamp Collecting*, London - New York. — Lovrenc Košir, ideovy povudce poštovni znamky, *Filatelie* (Praha) 4, št.

22. — *Osterreichische Briefmarke*, Wien 1950. — Raziskovalno gradivo F. Kobala, ki ga hrani muzej v Škofji Loki. — Članki iz tujih revij in časopisov.

Dalibor Stoviček

ANTON GLOBOČNIK, NARODNI BUDITELJ IN PIONIR JAMSKEGA TURIZMA

Letos praznuje Postojnska jama 160-letnico turističnega razvoja. Ob tem jubileju ni mogoče preiti mimo moža, ki je s svojim neumornim delom ustvaril temeljne pogoje za razvoj jamskega turizma. Ta mož je Anton Globočnik, človek, ki je v eni osebi združeval narodnega buditelja, juridičnega strokovnjaka, zgodovinarja, predvsem pa pionirja jamskega turizma.

Rodil se je 20. maja 1825 na Racovniku v Železnikih iz trdne slovenske družine Globočnikov. Gimnazijo je obiskoval v Ljubljani. Tu se je pod vplivom ilirca Luke Jerana, s katerim je stanoval skupaj od 1841 do 1842, navzel narodnih idej in jim ostal zvest do smrti. Od tod je odšel na Dunaj kjer je v letih 1844 do 1848 študiral pravo. Pod vplivom Cigaleta in Kozlerja je prvič stopil v javnost kot taj-

nik dunajskega študentskega društva »Slovenija« in priobčil 5. aprila 1848 v revolucionarnem letu v imenu na Dunaj došlih hrvatskih in čeških deputacij poziv na Slovence, naj delajo za »Zedinjeno Slovenijo«. Na podlagi kranjskega deželnega grba je skupaj s politikom Petrom Kozlerjem določil belo-modro-rdečo trobojnico kot slovenski znak in zastavo. Na slovanskem shodu v Pragi 1848 je skupaj z Vrazom po odhodu ostalih zastopal Slovence in dosegel, da se je shod izrekel za slovenski narodnopolitični program.

Kot pravnik-praktikant je 1848 služboval pri mestnem in deželnem sodišču v Ljubljani, že naslednje leto pa pri okrajnem kolegialnem sodišču v Kranju. Od tod je bil premeščen v Ljubljano kot praktikant pri deželnem sodišču, že 1851 pa je bil premeščen k županijskemu sodišču v Osijeku in nato 1855. leta kot okrajni sodnik v Stubico. Ko je leta 1857 nastopil službo okrajnega predstojnika v Čakovcu, se je tudi tu pokazal odločnega Slovana. Tedaj se je reševalo vprašanje pripadnosti Medjimurja. Bilo je to leto oktobrske diplome 1860, ki je obljubila avstrijskim in ogrskim narodom federalno ureditev države. Vnel se je politični boj med Ogrji in Hrvatji za Medjimurje, ki ga je ban Jelačić ločil od Ogrske. Globočnik se je z vsem slovanskim žarom udeležil tega boja na strani Hrvatov. Toda takrat so zmagali Madžari, Medjimurje je bilo priključeno zopet Madžarski in Globočnik je moral oditi iz Čakovca. Najprej je bil v letih 1861 do 1863 dodeljen deželni vladi v Ljubljani, od leta 1863 pa je vse do 1885 deloval v Postojni kot okrajni glavar.

Bilo je srečno naključje, da je prišel Globočnik v Postojno. Kot okrajni glavar je bil hkrati predsednik Jamske komisije pri Postojnski jami. Kot narodnjak je veliko storil za slovensko stvar. Kjer je le mogel, je podpiral naše ljudsko šol-

Anton Globočnik pl. Sorodolski (1825—1912)